

Secretariatul General

Direcția Generală II – Democrație

**Direcția Guvernare Democratică, Cultură și
Diversitate**

Diviziunea Patrimoniu și Asistență Tehnică

Strasbourg, 18 Julie 2012

AT(2012)336

**PROGRAMUL DE COOPERARE TEHNICĂ ȘI CONSULTANȚĂ
LEGATĂ DE CONSERVAREA INTEGRATĂ A PATRIMONIULUI CULTURAL**

**Misiunea de experți
a Consiliului Europei în Republica Moldova**

Evaluarea situației patrimoniului cultural

Chisinau, 5-7 Junie 2012

RAPORT

TECHNICAL CO-OPERATION AND
CONSULTANCY PROGRAMME RELATED
TO THE INTEGRATED CONSERVATION
OF THE CULTURAL AND NATURAL HERITAGE

PROGRAMME DE COOPÉRATION
ET D'ASSISTANCE TECHNIQUES RELATIVES
À LA CONSERVATION INTÉGRÉE
DU PATRIMOINE CULTUREL ET NATUREL

CUPRINS

1.0	Introducere.....	5
2.0	Evaluarea situației.....	6
2.1	Un patrimoniu cultural important și variat, dar aflat în pericol.....	6
2.2	O viziune ambițioasă, dar uneori limitată asupra patrimoniului cultural	6
2.3	Un cadru de reglementare existent, dar dificultăți reale în coordonare	7
2.4	Echipe motivate, dar cu puțini angajați	7
2.5	Societate civilă activă și plină de așteptări.....	8
2.6	O necesitate clară în materie de formare profesională	8
3.0	Concluzii.....	9
4.0	Propuneri	9
4.1	Definirea patrimoniului Republicii Moldova	10
4.2	Instrumente de protejare eficiente.....	10
4.3	Ameliorarea procedurilor administrative.....	11
4.4	Sensibilizarea societății	11
4.5	Crearea unui sistem de formare profesională	11
4.6	Proiecte-pilot.....	12
4.7	Asistență și monitorizare legislativă	12

1.0 Introducere

Din 2010, Republica Moldova este angajată într-un proces de tranziție politică profundă reflectat într-o serie de reforme care au atins toate domeniile societății. Totuși, în pofida dificultăților serioase care afectează țara (probleme instituționale, criză economică, sărăcie în cadrul unui segment important al populației etc.), conservarea patrimoniului arhitectural și urban rămâne a fi o prioritate, atât din punct de vedere politic, cât și din punct de vedere cultural și economic.

Republica Moldova este membru al Consiliului Europei din 13 iulie 1995. Ea a ratificat principalele Convenții Europene în domeniul patrimoniului cultural (Convenția pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei, ratificată în 2001; Convenția europeană privind protecția patrimoniului arheologic, ratificată în 2001; Convenția europeană a peisajului, ratificată în 2002, Convenția-cadru a CoE privind valoarea patrimoniului cultural pentru societate, ratificată în 2008). Din anul 2006, Republica Moldova s-a angajat în Programul Regional „Inițiativa de la Kiev”, alături de țări din regiunea Mării Negre și a Caucazului de Sud, totodată fiind implicată alături de Consiliul Europei în diverse proiecte, inclusiv în proiectul-pilot „Reabilitarea patrimoniului cultural în orașe istorice”(în comun cu Uniunea Europeană).

O primă evaluare a situației, relevantă de implementarea proiectelor în teren, a fost realizată de către Secretariatul Consiliului Europei în iunie 2010. Problemele cu care se confruntă zi de zi autoritățile competente sunt deosebit de complexe, fapt care implică rezolvarea lor într-o manieră globală și integrată. În acest context, Ministrul Culturii, dl Boris Focșa, a adresat o Secretarului General al Consiliului Europei la 15 august 2011 o cerere de cooperare tehnică în efectuarea unei analize a politicii existente din domeniul patrimoniului cultural al țării, cu un accent particular pe cazul capitalei ei, Chișinău.

Răspunzând solicitării autorităților naționale competente, Consiliul Europei a desemnat trei experți pentru efectuarea acestei misiuni de analiză: dl Mircea Angelescu, director, Direcția Patrimoniu Național, Ministerul Culturii și Patrimoniului Național, România, dna Françoise Duperroy, Director, Direcția Protejare, Departamentul Patrimoniu, Serviciul Public din Wallonia, Belgia, și dl François Goven, arhitect, Inspector General al Monumentelor Istorice, Direcția Generală Patrimoniu Cultural, Ministerul Culturii și Comunicării, Franța.

Traducerea din franceză a fost asigurată de către dl Gheorghe Moldovanu, iar misiunea a fost condusă de dl Mikhael de Thyse, Diviziunea Patrimoniu Cultural și Asistență Tehnică, Direcția Guvernare Democratică, Cultură și Diversitate, DG-II Democrație.

Vizita a avut loc în perioada 5-7 iunie 2012 și a inclus numeroase întâlniri și schimburi de opinii cu principalii responsabili instituționali, reprezentanții aleși și executori ai orașului Chișinău, serviciile de patrimoniu ale Ministerului Culturii, precum și asociațiile și ONG-urile active în ceea ce privește apărarea patrimoniului construit din Republica Moldova (o listă completă a instituțiilor și a persoanelor întâlnite este anexată). Întâlnirile oficiale au fost alternate cu discuții neformale și cu vizite în teren, mai ales în orașul Chișinău.

La prima întrevedere acordată misiunii, dl Boris Focșa, Ministrul Culturii, a subliniat importanța deosebită atribuită îmbunătățirii sistemului de gestiune a patrimoniului cultural în Republica Moldova, nu doar în calitate de instrument legitim și necesar pentru conservarea bunurilor culturale, dar, mai presus de toate, în calitate de vehicul al unui veritabil proiect politic, care ar conferi identitate și responsabilitate societății moldovenești în întregime, cu toate dificultățile și contradicțiile pe care le presupune contextul sensibil al țării.

Viceministrul culturii, dl Gheorghe Postică, a avut de mai multe ori ocazia de a confirma aceste

lucruri: ei sunt conștienți de dificultățile cu care se confruntă, dar rămân oricum „optimiști în privința viitorului”. Consilierii Primului-Ministru și Primarul de Chișinău, dl Dorin Chirtoacă, de asemenea au adoptat un discurs deosebit de realist și pragmatic în a discuția cu experții Consiliului Europei, fără a evita nici una dintre problemele majore cu care se confruntă țara: dificultăți în ceea ce privește respectarea legislației, presiunile economice și imobiliare, corupția etc. Oricum, toți au confirmat dorința autorităților moldovenești de a aduce funcționarea instituțiilor țării mai aproape de standardele europene.

Acest raport a fost întocmit de către experți. Bazate pe constatări parțiale, propunerile sunt formulate pentru a servi în calitate de fundament pentru elaborarea și adoptarea unei strategii naționale a Patrimoniului Cultural. Aceste propuneri sunt coerente, dar nu neapărat exhaustive la această etapă. Ele sunt transmise Guvernului Republicii Moldova prin intermediul Ministerului Culturii, de la care a survenit solicitarea de cooperare, și, în dependență de avizul dat, propunerile ar putea servi pentru lansarea unei cooperări pe scară largă cu Consiliul Europei, eșalonate pe o perioadă de mai mulți ani.

2.0 Evaluarea situației

Evaluarea situației se bazează pe multiplele întâlniri organizate cu diferite părți interesate, implicate în amenajarea teritoriului și în implementarea politicii de conservare și valorificare a patrimoniului cultural arhitectural și urban. Evaluarea este în egală măsură rezultatul vizitelor organizate, dar și individuale, prin orașul Chișinău (doar prin centrul istoric). O vizită de jumătate de zi dedicată descoperirii patrimoniului rural a permis conștientizarea bogăției lui, dar nu a fost suficientă pentru înțelegerea tuturor caracteristicilor lui deosebit de interesante. Acest raport se bazează, așadar, în cea mai mare parte, pe problemele în patrimoniu întâlnite în capitală, unele observații de caracter general fiind valabile și pentru întreg teritoriul țării.

2.1 Un patrimoniu cultural important și variat, dar aflat în pericol

Planul părții centrale a Chișinăului arată o stratificare clară în trei structuri urbane principale: orașul vechi de origine medievală; o tramă de străzi și bulevarde trasate conform unui plan ortogonal în secolul al XIX-lea, punctate de principalele edificii „monumentale” (catedrala, teatrul, construcții publice etc.); și un ansamblu important de edificii mari, ridicate în a doua jumătate a secolului al XX-lea conform unei tipologii caracteristice modelor elaborate în toate republicile sovietice (sedii ale marilor instituții, ansambluri de blocuri de locuințe etc.). Densitatea generală a construcțiilor este relativ scăzută, cu prezența unor spații publice generoase. Clădirile de înălțime scăzută (în afară de centrul orașului și clădirile izolate menționate), în combinație cu prezența practic sistematică a vegetației, fie că este vorba de parcurile orașenești sau de bulevarde amenajate cu copaci, oferă urbei o imagine globală agreabilă de „oraș-grădină”, acordându-i o impresie de uniformitate, în pofida nepotrivirii, adesea bătătoare la ochi, dintre clădirile elaborate în stiluri de contrast acut.

Partea cea mai veche din punct de vedere istoric a orașului istoric - jumătatea lui de nord - a fost supusă pe parcursul epocii sovietice unei restructurări radicale, care actualmente face practic imposibilă înțelegerea structurii medievale urbane. Cu toate acestea, partea de sud a orașului, care constă în special din străzi aliniate cu edificii rezidențiale de mică înălțime datând din secolul al XIX-lea și înc. sec. al XX-lea, care alternează cu locuințe monumentale și de lux, își păstrează un grad apreciabil de uniformitate și de autenticitate. Mai mult decât atât, multe dintre aceste clădiri sunt pe lista edificiilor de interes național și, respectiv, sunt, din punct de vedere teoretic, protejate.

Ineficiența prevederilor legale existente de protecție este evidentă: multe dintre aceste edificii

protejate (ca multe altele de tip similar, care nu se bucură de nici o protecție) au fost supuse unor modificări atât de radicale, ba chiar supuse reconstrucției, încât valoarea lor de patrimoniu nu mai este perceptibilă. În alte cazuri, inclusiv în special cazul unor vechi imobile de locuit de lux, neglijarea totală a acestora le-a adus practic în stare de ruină.

2.2 O viziune ambițioasă, dar uneori limitată asupra patrimoniului cultural

Întâlnirile cu diverse instituții, autorități de stat sau locale, asociații, etc., a ne-a permis să înțelegem în ce au constat eforturile depuse de-a lungul anilor, în materie de protejare administrativă a patrimoniului construit al orașului Chișinău. În pofida neclarității în ceea ce privește numărul exact de bunuri protejate (de la aproximativ o mie - la 560 într-un nou registru municipal), împărțite în clădiri de interes național (aproximativ un sfert) și clădiri de interes local (trei sferturi), și în trei categorii distincte:

- a. Monumente de „for public”, care constau în special din monumente comemorative, incluzând unele foarte recente;
- b. Monumente istorice „tradiționale”, precum edificiile religioase și marile edificii publice sau private, în cea mai mare parte datând de la finele secolului XVIII - începutul secolului XX (cele mai multe ca număr fiind din secolul XIX);
- c. (Centrul istoric al Chișinăului) – un ansamblu de clădiri - fără îndoială cel mai important ca număr - adesea foarte modeste, dar care oferă peisajului urban din Chișinău identitatea sa caracteristică, între care uneori se regăsesc și case ale unor personalități celebre sau locuri în care au avut loc evenimente istorice importante.

Fără a fi întotdeauna foarte explicite, criteriile de protecție acoperă totuși un câmp larg, care nu exclude abordarea memorială („locurile de memorie”) și oferă un loc important patrimoniului secolului XX și reprezentanților arhitecturii minore. Toate aceste clasificări vorbesc de o concepție avansată asupra noțiunii de patrimoniu cultural.

Atenția ar trebui totuși să se concentreze asupra unor contradicții metodologice, care au, fără îndoială, implicații asupra credibilității sistemului și, în consecință, asupra eficienței mecanismelor lui de funcționare. Două exemple:

- în primul rând, tendința, care este ușor de înțeles având în vedere contextul, de a confunda, uneori, în procesul de selectare a bunurilor de patrimoniu cultural, criteriile ideologice sau cele bazate pe identitate, cu criteriile „științifice”, care reflectă complexitatea și stratificarea etapelor istorice. Acesta este un punct important care condiționează coerența întregului proces patrimonial, de la conservare – la punere în valoare.
- în al doilea rând, utilizarea instrumentelor care sunt adesea ineficiente pentru a face față provocărilor actuale. Referindu-ne la cele trei categorii de patrimoniu cultural menționate anterior, primele două implică mai puține probleme de gestionare, în timp ce a treia, care acoperă zone urbane interesante dar încă modest valorificate, nu poate fi tratată în același mod. Rezultatul vorbește de la sine: în absența unei concepții globale/multilaterale de protecție la nivel urban (aliniamente, dimensiuni/gabarite, materiale de construcții, tratarea/ modul de valorificare a spațiului public etc.), inițiativele individuale, fără îndoială motivate de obiective speculative, conduc la rezultate dezastruoase în plan patrimonial: „fașadism” nemilos sau chiar reconstrucție și denaturare completă a bunurilor culturale. Au fost întâlnite numeroase exemple de acest gen.

2.3 Un cadru de reglementare existent, dar dificultăți reale de coordonare

Întâlnirile cu diverse instituții și persoane fizice au oferit înțelegerea dispozitivelor de

reglementare existente, cu toate nuanțele și dificultățile inerente contextului.

În teorie, documente de amenajare urbană există, dar este greu de determinat dacă acestea sunt operaționale și aduse la cerințele zilei de azi. În Chișinău, există un plan din 2007, dar Primarul însuși a subliniat natura lui formală, dificultățile implementării lui, și a anunțat intenția de revizuire a acestuia. În plan funciar, nu pare să existe un sistem cadastral fiabil (în orice caz, nu există unul completat/coordonat cu datele de patrimoniu cultural). O lege privind autorizațiile de construire a fost adoptată în 2010.

În materie de patrimoniu cultural există un arsenal de reglementare destul de cuprinzător. Un efort legislativ major a fost realizat începând cu anul 2010: *Legea protejării patrimoniului arheologic* (cuprinzând prevederi referitor la arheologia preventivă); în 2011, *Legea monumentelor de „for public”*, *Legea protejării patrimoniului cultural mobil*, precum și o lege privind protejarea patrimoniului cultural imaterial, prevăzută să intre în vigoare în 2012. Este în așteptare o lege nouă privind protejarea monumentelor istorice pentru a o înlocui pe cea în vigoare (datând din 1993), pe care autoritățile o consideră învechită. Există un sistem/principiu de protecție care acoperă o zonă pe o rază de 100 de metri în jurul monumentelor istorice.

În fine, trebuie de remarcat că, în ultimii ani Republica Moldova a semnat și ratificat vreo zece convenții internaționale în domeniul patrimoniului cultural.

Dincolo de problemele ridicate de aplicarea reală a acestor prevederi legale, una dintre problemele majore constatate este dificultățile de coordonare/cooperare nu doar între diferite legi și regulamente, ci, de asemenea, între serviciile responsabile pentru aplicarea acestora; dintre multiplele exemple existente, vom menționa doar relațiile dificile dintre cele două ministere principale cu responsabilități în promovarea patrimoniului construit și a zonelor urbane: Ministerul Culturii, pe de o parte, și Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, pe de alta, ale căror instrumente legislative (*Legea privind ocrotirea monumentelor / Legea privind autorizarea în construcție*), au probleme grave de coordonare, la fel ca și departamentele lor responsabile (Agenția de Inspectare a Monumentelor / Inspecția de stat în Construcții). Fără a fi inedită, această lipsă evidentă de coordonare/ cooperare administrativă lasă cale deschisă tuturor abuzurile constatate în teren.

2.4 Echipe motivate, dar cu puțini angajați

Anumite organisme și instituții responsabile de amenajarea urbană și teritorială par să dispună de resurse umane considerabile (în special Institutul „Urbanproiect”, o parte substanțială a activităților căruia constau în misiuni de managementul proiectelor operative). Nu putem spune același lucru despre departamentele responsabile de protejarea, conservarea și monitorizarea patrimoniului cultural.

Există trei consilii și două comisii ale Ministerului Culturii (cu responsabilități pe diferite segmente ale patrimoniului cultural), care se reunesc să examineze dosare/cereri și să emită avize. Din punct de vedere operațional, Agenția de Inspectare a Monumentelor (înființată în 2006, dar devenită eficientă doar în anul 2010) are un personal de numai 7 persoane pentru întreg teritoriul țării, inclusiv contabilul. Membrii personalului sunt tineri, dinamici și motivați, dar resursele lor par a nu fi proporționale volumului de lucru care urmează a fi realizat. În plus, având salarii foarte mici în raport cu nivelul cerut înalt de formare profesională (arhitecți, urbanisti, istorici de artă etc.), aceste persoane sunt ușor atrase de locuri de muncă mai bine plătite, ceea ce privează structura respectivă de stabilitatea necesară unei funcționări eficiente.

În fine, Inspecția de Stat în Construcții, subordonată Ministerului Dezvoltării Regionale și

Construcțiilor, nu pare să acorde suportul tehnic pe care serviciile responsabile de protejarea patrimoniului cultural sunt în drept să le aștepte, în particular, în ceea ce privește controlul respectării autorizațiilor de construire eliberate.

2.5 O societate civilă activă și plină de așteptări

Conștienți de numărul lor mic pe teritoriul țării, diverși reprezentanți ai societății civile cu care s-a întâlnit delegația (mișcări de apărare a patrimoniului și a mediului, justiției și drepturilor omului, asociații, ONG-uri etc.), au manifestat fermitate reală pe parcursul discuției. Unele poziții, evident, ar trebui să fie mai temperate, dar este clar că organizațiile voluntare își îndeplinesc rolul/misiunea lor când exprimă critici viguroase în adresa autorităților. Faptul că aceste organizații există și că experții Consiliului Europei au avut posibilitatea să discute cu ele la nivel oficial reprezintă în sine un semn pozitiv.

Cu toate acestea, referindu-se la câteva cazuri recente, aceste organizații au prezentat experților unele abuzuri și disfuncții care au condus la pierderi semnificative și ireversibile ale patrimoniului național (în Chișinău, în special), menționând că persoanele care au încălcat prevederile legale în vigoare au rămas în majoritatea cazurilor nepedepsite.

Motivele generale ale acestei situații, pe lângă inexistența instrumentelor de control, care figurează mai mult pe hârtie, sunt cele relevate mai sus: -lipsa de intercoordonare a reglementărilor și a structurilor responsabile de aplicarea acestora, -lipsa de motivare a unor inspectori, -absența cvasi-sistematică a urmăririi penale a celor care încalcă legea în acest domeniu, precum și -lipsa de imparțialitate din partea judecătorilor în cazurile (rare) când procedurile de contencios sunt totuși începute.

2.6 O necesitate clară în materie de formare profesională

Majoritatea oficialilor au subliniat necesitățile existente de a dispune de profesioniști formați și competenți pentru fiecare nivel de responsabilitate solicitată (proiectare, coordonare, implementare/executare practică etc.). Sistemul tradițional de „Combinat de restaurare” practicat în republicile sovietice (distrus în RM începând cu anul 1993), reunea în cadrul aceleiași instituții arhitecți, ingineri și restauratori practici de patrimoniu. Dispariția „Combinatului” nu a condus la apariția unui sistem nou de organizații în domeniul restaurării, mai liberal și mai competitiv, precum există actualmente în majoritatea țărilor europene. În consecință, în lipsa unei piețe (în domeniul conservării/restaurării) în ultimii ani, cunoștințele/competențele în domeniu în mare parte au fost pierdute.

Întâlnirea organizată la școala/catedra de arhitectură din Chișinău, doar a confirmat aceste constatări. În cadrul studiilor arhitecturale este inclus un modul de formare în restaurarea patrimoniului cultural, care însă este foarte limitat (60 de ore în 6 ani de studii), nu există posibilitatea de a obține masteratul în acest domeniu specific, și doar un singur profesor este capabil să conducă acest tip de cursuri (ea a fost pregătită în străinătate la un curs scurt și este conștientă că îi lipsește experiența practică, deoarece nu există o piață reală de restaurare în Republica Moldova). Oficialii înșiși au recunoscut această carență, manifestând dorința plenară de a obține asistență din partea specialiștilor străini, subliniind printre altele necesitatea urgentă de a asigura organizarea unui curs specializat de masterat.

Printre altele, există o problemă recunoscută de toți, cu consecințe deosebit de grave, precum – lipsa acută de firme și meseriași/muncitori specializați în domeniul restaurării patrimoniului construit, pentru a ne limita doar la acest exemplu. Toți înțeleg necesitatea rezolvării problemei respective, și este necesar de identificat în termene restrânse soluții practice realiste și progresiste

în acest domeniu.

3.0 Concluzii

Republica Moldova dispune de un patrimoniu imobil urban și rural considerabil, care merită să fie pusă în valoare în mod adecvat. Analiza s-a axat în special pe situația din capitala țării - Chișinău. Situația de aici poate fi considerată critică. Dacă problemele identificate în Chișinău nu vor fi rezolvate rapid, aceleași mecanisme distructive se vor declanșa în restul țării și vor pune în pericol patrimoniul cultural național în întregime.

În Chișinău, peisajul urban (al centrului istoric) este deja puternic afectat de numeroase construcții care nu se integrează (divergente) lui, reprezentând o arhitectură contemporană neatractivă/ de interes scăzut. Multe construcții cu valoare de patrimoniu sunt utilizate inadecvat, în timp ce altele sunt abandonate (lăsate să degradeze și să se ruineze). 30% din patrimoniul construit este considerat a fi în pericol. Implementarea unei politici proactive de protejare și punere în valoare a patrimoniului urban care încă își mai păstrează caracteristicile, este, prin urmare, o chestiune de o deosebită urgență, deoarece în ritmul actual dispariția definitivă a acestui patrimoniu este chestiunea a cel mult unui deceniu.

În teorie, statul moldovenesc dispune de un arsenal legislativ care ar trebui să permită o bună protecție a bunurilor de patrimoniu cultural. Dar, în practică, se constată un deficit dramatic de fonduri și competențe, o implementare aproximativă și tolerantă a legii, lipsa de cooperare eficientă între diferite instituții guvernamentale, precum și presiuni economice și imobiliare care încurajează corupția, fapt ce le permite investitorilor privați să realizeze proiecte de proastă calitate cu consecințe dezastruoase pentru patrimoniu, ei făcând acest lucru fără a fi trași la răspundere datorită actelor permissive obținute în mod abuziv/necorespunzător.

„Patrimoniul cultural” pare a fi un concept abstract, artificial, rupt de realitatea Republicii Moldova. Patrimoniul cultural al Republicii Moldova nu este clar definit, el nu este înțeles adecvat de populație, protejarea lui nu pare a fi un scop programatic pentru societate și nu există o viziune clară asupra viitorului acestuia.

La nivel oficial, Guvernul Republicii Moldova se angajează să alinieze funcționarea instituțiilor țării la standardele europene, iar reprezentanții lui afirmă că „dezvoltarea integrată a patrimoniului” este un obiectiv prioritar. Însă, fără o definiție/concepție clară a ceea ce este patrimoniul cultural, fără o conștientizare generală a rolului și a valorii patrimoniului pentru societate, fără înțelegerea că protejarea patrimoniului este un factor de dezvoltare economică și o forță motrice în cadrul strategiilor de ameliorare a calității vieții, acest angajament va oferi patrimoniului cultural doar un loc marginal și secundar în cadrul aspirațiilor naționale.

Eficacitatea protejării patrimoniului cultural în Republica Moldova este un indicator al nivelului real al democrației din țară.

Pe problema patrimoniului cultural, a semnificației și contribuției lui la dezvoltarea socială și economică, s-ar putea de organizat dezbateri democratice cu privire la identitatea națională. Doar în condițiile existenței unei voințe politice de promovare a unui model de societate bazat pe patrimoniul istoric al Republicii Moldova – restructurarea administrației și necesitatea cooperării între diferite ministere ar fi facil de realizat; - organizarea respectivă a învățământului superior în arhitectură și formarea/educarea meseriașilor/muncitorilor în domeniul patrimoniului cultural va căpăta sens; - dezvoltarea unei piețe de restaurare și de reabilitare a patrimoniului cultural va duce la apariția unui sector economic nou, va asigura un turism de calitate, precum și bunăstarea atât în centrele urbane, cât și în localitățile rurale bine protejate. Pentru ca întreaga națiune să

aibă grijă de patrimoniu, toate autoritățile, la toate nivelurile, trebuie să-și exercite responsabilitățile în mod transparent și în strictă conformitate cu legea. În caz contrar, cele mai bune intenții vor fi sortite eșecului, indiferent de calitatea asigurării tehnice.

Doar prin conștientizarea valorii bunurilor de patrimoniu și a spațiilor din jurul acestora, moldovenii vor deveni gardieni ai mediului construit în care locuiesc, vor înțelege de ce este necesar de a-l proteja, vor fi mândri să primească vizitatori și, în consecință, vor contribui la îmbogățirea identității europene.

4.0 Propuneri

Pentru a putea proteja majoritatea bunurilor de patrimoniu cultural, este indispensabil ca acestea să rămână utile din punct de vedere economic sau ca ele să fie reîntoarse în circuitul economic. În acest scop, „reabilitarea” lor trebuie să fie operată în același timp cu o eventuală re-utilizare, fie ea culturală sau economică. Această „valorificare” economică a patrimoniului poate și trebuie să fie realizată cu întreg respectul necesar pentru patrimoniul cultural. Faptul va încetini distrugerea patrimoniului determinată de speculații, prin oferirea de alternative viabile, și va permite societății civile a țării să devină conștientă de patrimoniul cultural de care dispune și să-l transforme într-o sursă de dezvoltare „durabilă”.

Propunerile prezentate mai jos sunt făcute din perspectiva consolidării vointei politice care a stat la originea misiunii respective a Consiliului Europei. Ele presupun adoptarea unei strategii integrate, finanțate și eșalonate în timp. Ipoteza care stă la baza acestor propuneri este că patrimoniul cultural este în primul rând o **sursă de democrație** bazată pe capacitatea lui de a aduna împreună toți cetățenii în jurul unei probleme comune de identitate și de definire/alegere a unui model de dezvoltare pentru societate; că patrimoniul cultural – în calitate de oglindă a diversității succedate pe parcursul istoriei țării – este o **resursă importantă de dezvoltare**. Din această perspectivă, patrimoniul cultural este purtător de inovație socială și economică, care trebuie să facă față provocărilor cu care se confruntă actualmente Republica Moldova.

Strategia patrimoniului cultural propusă mai jos ar trebui să se concentreze în primul rând pe Chișinău. În calitate de capitală națională și oraș care actualmente concentrează majoritatea problemelor în domeniu, Chișinăul ar trebui să devină obiectul unui proiect-pilot energetic. Imaginea transmisă de o capitală prin amenajarea spațiilor publice, prin punerea în valoare a patrimoniului cultural și a calității dotărilor/echipamentelor, a tuturor lucrurilor care contribuie la bunăstarea locuitorilor ei și la dinamismul economiei, trebuie să fie obiectul unui consens exprimat în documente de planificare/amenajare urbană respectate.

Strategia propusă poate fi divizată după cum urmează:

4.1 Definirea patrimoniului Republicii Moldova

Republica Moldova dispune de un patrimoniu important și variat, provenit din istoria și cultura ei. Conceptul de „patrimoniu moldovenesc” trebuie să fie definit fără prejudecăți ideologice, în toată bogăția și complexitatea sa.

În Chișinău, pentru implementarea unei strategii de patrimoniu, va fi necesară efectuarea unei analize proaspete a edificiilor orașului, pentru a confirma nivelurile de protecție. În acest scop, colaborarea între serviciile de urbanism a orașului, serviciile de „patrimoniu” ale Ministerului Culturii și Ministerul Construcțiilor va fi indispensabilă. Va fi necesar:

4.1.1 Să se întocmească un **inventar** pentru evaluarea valorii patrimoniale a bunurilor și

asigurarea protecției juridice (clasarea) a celor mai reprezentative. Acest lucru va însemna o recalificare completă a registrului municipal actual, care, odată revizuit, urmează să fie transformat într-un document de referință legitim. Va fi necesară completarea unui formular pentru fiecare bun, bazat pe criteriile de selecție specificate în documentele internaționale. Inventarul poate fi folosit pentru a face o alegere a bunurilor, pentru a determina ce trebuie să fie păstrat pentru viitor și a justifica această opțiune.

4.1.2 Să se întocmească un **cadastru detaliat a terenurilor** în care vor fi introduse datele referitoare la patrimoniu (cu imobile sau complexe clasate, cu imobile sau complexe incluse în inventar).

Odată cu elaborarea acestor documente, ele vor trebui să fie recunoscute și aprobate de către toți, atât la nivel de stat, cât și la cel local. Documentele de urbanism și de amenajare a teritoriului vor trebui obligatoriu să țină cont de ele.

4.1.3. Să fie aduse la zi documentele de amenajare a teritoriului și de urbanism, integrând în ele rezultatele inventarierii și evidenței cadastrale și indicând toate zonele de valoare patrimonială.

Acest lucru, prioritar pentru capitală, va trebui să fie extins destul de rapid în întreaga țară, deoarece patrimoniul cultural rural foarte curând va fi, de asemenea, pus în pericol.

4.2 Instrumente de protejare eficiente

În pofida legislației importante existente, apar îndoieli privind relevanța ei, având în vedere că respectarea acesteia rămâne la un nivel scăzut. Bunurile incluse în registrele de protecție trebuie să fie recunoscute în calitate de mărturii culturale, iar această recunoaștere juridică implică supravegherea lor de către stat. Este important de asigurat cooperarea/coordonarea între diferitele niveluri de autoritate, pentru a îmbunătăți reglementarea autorizațiilor de construcție și a altor acte permissive. În acest scop, va fi necesar:

4.2.1 Să se instituie o **procedură de salvagardare/conservare rapidă** care să permită într-o perioadă scurtă de timp (de la 6 luni la 1 an) salvarea bunurilor aflate în pericol de la demolarea totală sau parțială. Acest timp va fi utilizat totodată pentru a studia valoarea de patrimoniu a bunului respectiv și pentru a purta discuții cu părțile implicate, în scopul de a găsi, dacă este posibil, o soluție acceptabilă pentru toți.

4.2.2 Să se instituie o **procedură de consultare obligatorie** pentru zonele protejate sau pentru bunurile protejate înaintea punerii în aplicare a oricăror solicitări de schimbare de destinație, de construcție sau de demolare, între proprietarul clădirii, arhitectul lui și diferite autorități de nivel stat sau local. Ar trebui să existe sanțiuni severe în caz de nerespectare a acestei reguli.

4.2.3 Să se asigure **supravegherea lucrărilor/intervențiilor** la bunurile incluse în registrele de protecție din partea autorităților competente din cadrul Ministerului Culturii.

Pentru a asigura implicarea publicului, proprietariilor construcțiilor și a autorilor de proiecte, Ministerul Culturii, care integrează legături relevante cu mass-media și cu tineretul, și care dispune, prin urmare, de posibilități de a promova comunicarea și sensibilizarea publicului (cu implicarea societății civile), ar putea lua măsuri de încurajare acest lucru prin:

4.2.4 Oferirea directă sau indirectă a **asistenței financiare** (scutiri de taxe la lucrările de reabilitare și întreținere) proprietarilor de bunuri pentru a reduce parțial costurile excesive provenite din utilizarea tehnicilor specifice de restaurare.

4.2.5 Oferirea de consultații și soluții **tehnice** (atât pentru bunurile incluse, cât și pentru cele neincluse în registrele de protecție (dar aflate în zone protejate)) din punct de vedere estetic și/sau filosofic prin **difuzarea unor publicații simple**, care ilustrează bunele practici în domeniul patrimoniului cultural. Acest lucru ar implica crearea unui „Atelier de consultații arhitecturale”.

4.3 Ameliorarea funcționării administrației

Voința politică este necesară pentru asigurarea progresului, care va face posibil:

4.3.1 Asigurarea, la cel mai înalt nivel de luare a deciziilor în stat, a unui consens și a unei voințe clare de a transforma patrimoniul cultural (în sensul larg al acestuia) într-o forță motrice pentru dezvoltare.

4.3.2 Asigurarea cooperării/colaborării inter-ministeriale (în baza principiilor internațional recunoscute de protejare a patrimoniului cultural).

4.3.3 Întărirea capacității operaționale a autorităților de stat responsabile de patrimoniul cultural, astfel încât acestea să joace un rol mai decisiv/determinant de control/supraveghere și educațional.

4.4 Sensibilizarea societății

Rolul societății este fundamental. Pe lângă faptul că o parte dintre bunurile de patrimoniu cultural sunt în proprietate privată, este indispensabil ca cetățenii să devină conștienți de valoarea patrimoniului lor cultural și, prin el, să perceapă identitatea lor națională.

Măsurile de sensibilizare ar trebui să fie adoptate la toate nivelele societății:

4.4.1 Prin intermediul educației, la toate nivelele.

4.4.2 Prin intermediul mass-media – pe lângă prezentarea anumitor abuzuri, de asemenea, să se răspândească cunoștințe.

4.4.3 Prin continuarea editării publicațiilor referitoare la protejarea patrimoniului cultural destinate publicului larg și celui științific.

4.4.4 Prin intermediul „*Zilelor Patrimoniului Cultural*” sau altor scheme similare.

4.4.5 Prin încurajarea difuzării cunoștințelor în domeniul patrimoniului cultural prin intermediul Internetului.

4.4.6 Prin mediatizarea unor proiecte-pilot în mass-media (a se vedea 4.6).

4.5 Crearea unui sistem de formare profesională

Un efort enorm este necesar de realizat în domeniul formării profesionale:

4.5.1 **Formarea autorilor de proiecte** – arhitecților și inginerilor specializați în domeniul patrimoniului cultural. În acest scop va fi necesară organizarea unor cursuri suplimentare în școli și facultăți. Fiind deja realizată această opțiune, ar fi convenabilă aderarea la rețelele europene de mobilitate a cadrelor didactice și a studenților (ERASMUS, SOCRATES etc.). Odată ce se vor stabili contactele cu facultăți din diferite țări, va fi mai ușor de realizat schimburile de

documentație în domeniu.

4.5.2 Asistența pentru autoritățile guvernamentale implicate – organizarea vizitelor de studiu, oferindu-se prioritate contactelor cu organisme similare, pe subiectul schimbării destinației bunurilor de patrimoniu. Participarea la colocvii pe teme/subiecte legate de patrimoniul cultural.

4.5.3 Formarea profesională a meseriașilor/muncitorilor în domeniu: acest lucru ar putea fi organizat prin intermediul schimburilor cu centrele de formare de peste hotare. De asemenea, ar fi utilă înființarea unei școli-șantier de teren (ca parte a unui proiect-pilot - vezi pct. 4.6).

4.6 Proiecte-pilot

Ar fi mai ușor de a institui noi structuri și practici profesionale și de a schimba mentalitățile, dacă aceste lucruri vor fi mai întâi testate prin intermediul unor „proiecte-pilot” specifice, implementate în cadrul parteneriatelor. Diverse programe ale Consiliului Europei ar putea fi cu ușurință utilizate în legătură cu propunerile descrise la punctele 4.1 - 4.5; ele oferind posibilități pentru cooperarea inter-ministerială:

4.6.1 Un proiect-pilot pentru Chișinău, care va aplica principiile *Procesului de la Ljubljana* (reabilitarea patrimoniului cultural și crearea mecanismelor de finanțare)

4.6.2 Un proiect-pilot pentru reabilitarea patrimoniului în orașele istorice.

4.7 Asistență și monitorizare legislativă

Întregul cadru legislativ existent în domeniul patrimoniului cultural, amenajării urbane și teritoriale, a peisajelor și mediului trebuie analizate și comparate cu legislația și standardele respective europene. Acest lucru ar putea fi organizat în baza „*Raportului de evaluare a patrimoniului*” și continuat pe aceeași bază inter-ministerială, cu susținerea „unității de suport legislativ” a Consiliului Europei.